

Socialdepartementet
103 33 STOCKHOLM

s.remissvar@regeringskansliet.se

s.sof@regeringskansliet.se

Diarienummer: S2024/02012

Stockholm,
2025-03-17

Remissvar: En lag om insatser inom socialtjänsten till vårdnadshavare, barn och unga när samtycke saknas – Ds 2024:30

SOS Barnbyar

SOS Barnbyar arbetar med och för barn, unga samt deras familjer före, under och efter placering i samhällsvård. En central del av vår verksamhet är att stärka delaktighet samt egenmakt hos barn och unga.

SOS Barnbyars Ungdomsråd

SOS Barnbyars Ungdomsråd består av unga individer i åldern 16 till 25 år som är eller har varit inskrivna i någon av våra nationella program och som vill vara med och påverka, både i organisationens egen verksamhet, men även i frågor som rör målgruppen i stort i samhället. Flera av Ungdomsrådets medlemmar har erfarenhet av att ha varit placerade i samhällsvård.

SOS Barnbyars Ungdomsråds åsikter kring utredningen

Notering: Ungdomsrådets uppfattning i vissa av frågorna skiljer sig åt och vi kommer därför i förekommande fall redogöra för båda ståndpunkterna.

Inledning

Ungdomsrådet tycker att ungdomar har ett eget ansvar, men det krävs också att samhället ger rätt stöd. Målet ska vara att hjälpa ungdomar att förstå sina handlingar och bli bättre människor, inte att stämpla dem eller isolera dem ytterligare. Ungdomsrådet betonar vikten av att samarbeta med vårdnadshavare för att hitta lösningar och skapa en tryggare och bättre framtid för barn.

Ungdomsrådet vill skicka ett tydligt budskap till politiker: **Lyssna på barnen och stötta föräldrar och familjer**. Alla barn är olika, och stödet måste anpassas efter deras behov

och förutsättningar. Ungdomsrådet beskriver det som att barn är som träd – de behöver vattnas och vårdas för att kunna växa och bli starka, precis som andra träd i skogen.

Insatser utan samtycke gentemot barn

Vissa delar av ungdomsrådet tycker att förslaget är dåligt. De anser att socialtjänsten måste lyssna på barnen för att förstå vad de tycker om och vad som intresserar dem. Det lyfts också fram att kommunen idag inte har tillräcklig koll på barn och deras behov. Tvång som skadar barnet eller andra runt omkring är aldrig bra. Barn måste inkluderas i beslut som rör dem, och åtgärder bör fokusera på stöd och förtroendebyggande snarare än på tvång. Annars finns en risk för ytterligare marginalisering av barns röster i beslutsfattandet. En viktig fråga är: *Om man tvingar barn att delta, kommer de verkligen att vara engagerade?* Ungdomsrådet understryker att alla barn förtjänar en andra chans. Det handlar om att möta barnen där de är, hjälpa dem att utvecklas, och i vissa fall kanske barn behöver byta miljö för att må bättre.

Samtidigt tycker andra i Ungdomsrådet att tvång ibland kan vara nödvändigt, beroende på situationen. Om barn tackar nej till hjälp och inget förändras, fortsätter ofta den negativa situationen, vilket inte är bra. Det är också viktigt att förstå varför problemen uppstått från början. Sådana insatser kan vara positiva för att hindra att barn börjar med droger eller hamnar i fel umgänge. De kan också vara bra för de här barnens skolgång, eftersom utbildning är viktigt för framtiden. Insatser kan bidra till att skapa en bättre framtid för barnet, men det är viktigt att ta hänsyn till både barnets kultur och familj.

Insatser utan samtycke gentemot vårdnadshavare

Föräldrar är viktiga i barns liv och det är positivt att föräldrar engagera sig i sina barn och stöds i att ta sitt föräldraansvar. Om en vårdnadshavare inte tar hand om sitt barn på rätt sätt, kan tvång ibland vara bra. Samtidigt måste krav på föräldrar vara rimliga och ta hänsyn till deras individuella situation. Socialtjänsten bör arbeta för att stärka föräldrars möjlighet att delta frivilligt, snarare än att skapa en rädsla för repressalier. Många barn kan vara rädda, även om det inte syns, och det kan göra det svårt att få dem att delta i insatser. Därför är det viktigt att säkerställa att föräldrarna kan ge den trygghet och det stöd som barnet behöver. Det är viktigt att barn känner sig älskade hemma. De barn som har föräldrar som inte stöttar dem, känner att föräldrar inte bryr sig. Det kan inte vara helt huller om buller hemma.

Ungdomsrådet föreslår att föräldrar, särskilt de som är nya i Sverige, får utbildning i föräldraskap och samhällskunskap. Kulturkrockar och språkbarriärer kan göra det svårt att förstå det svenska systemet. Ofta kommer barnen lättare in i språket och förstår snabbare hur samhället fungerar, men som äldre kan det vara svårare att integrera sig i ett nytt land. Det kan skapa en klyfta mellan barn och föräldrar. Det handlar inte om att föräldrarna inte älskar sina barn, utan att kommunikationen ofta brister. Till exempel skulle det kunna vara obligatoriskt att diskutera föräldraskap på SFI, med stöd av någon som pratar föräldrarnas språk. Föräldrar behöver lära sig om alternativa sätt att hantera svåra situationer och varför dessa är bättre för barnens och familjens bästa. Att föräldrar är öppensinnade och villiga att lära sig nya metoder är viktigt. Tillsammans är vi starka.

Ungdomsrådet föreslår också att en kurs i 'samhällskunskap och föräldraskap' införs som obligatorisk del av gymnasieutbildningen. Det skulle ge alla unga vuxna kunskap om

regler, normer och föräldraskap, vilket kan leda till att vuxna i framtiden blir bättre föräldrar för barn.

Utegångsförbud och elektronisk övervakning

Delar av Ungdomsrådet tycker att fotboja upplevs som en ökad kontroll av barn snarare än stöd och förebyggande insatser, särskilt för unga personer. Det kan vara lämpligt för de som begått allvarliga brott, men inte för ungdomar generellt. Ungdomsrådet menar att det är viktigt att ungdomar får en andra chans och att olika metoder testas innan tvång används. Det är viktigt att ungdomen själv får insikt och kan bli en bättre människa.

Fotboja kan ge negativa sociala konsekvenser. Det kan leda till isolering och stigma, där andra ungdomar kanske undviker en person med fotboja eller stämplar den som *'kriminell'*, *'farlig'* eller *'golare'*. Detta påverkar umgänget och kan göra det svårare att bryta med negativa miljöer. Det finns också en risk för självuppfyllande profetior: om samhället behandlar någon som kriminell, är det lättare att identifiera sig med den rollen och fortsätta på den vägen. Unga som mår dåligt är inte per automatik kriminella och de som är kriminella är inte mindre värda som människor. Ungdomsrådet tycker det är djupt oroande att repressiva åtgärder så lätt föreslås som lösningar på komplexa sociala problem. Vi måste ha ett system som bygger på tillit, stöd och inkludering, inte rädsla och straff. Ungdomsrådet tycker även att det är viktigare att förstå varför ungdomar hamnar i kriminalitet och varför de mår dåligt, än att sätta in övervakning direkt. De föreslår att samhället borde prioritera andra typer av hjälp, som psykologsamtal, terapi eller KBT, för att jobba med de underliggande problemen. Samarbeten med föräldrar, socialtjänsten och lokala aktörer i området kan också göra stor skillnad. Att ha koll på området och stötta ungdomar känns mer rimligt än att använda fotboja som standardlösning.

Andra delar av ungdomsrådet tycker att det för vissa ungdomar kan vara bra att ha tydliga tider att förhålla sig till, särskilt om föräldrarna inte lyckas sätta gränser själva. Ibland kan det kanske hjälpa om en mer auktoritär person, som socialtjänsten eller en annan vuxen, sätter upp regler. Samtidigt tycker ungdomsrådet att det beror mycket på ungdomens situation, familjeförhållanden, vårdnadshavaren och hemsituation. Unga formas mycket av sitt umgänge och kan bli påverkade av de personer som är nära. Att ha koll på barnet, som att veta var det är och vad det gör, minskar risken för att de hamnar i fel kretsar eller dras till kriminalitet. Därför kan utgångsförbud i vissa fall vara ett sätt att skydda ungdomar från negativa miljöer.

Vad tycker ni om att utredningen fokuserar på barn och unga i brottslighet?

Ungdomsrådet lyfter att det är bra med stöd och skyddsnät för unga i brottslighet, men tycker att det också finns andra problem som kan leda till att barn hamnar fel. De tycker att det är viktigt att se bakom brottsligheten och förstå vad som har hänt tidigare i ungdomens liv – som bakgrund, uppväxt och andra svårigheter. Många problem, som missbruk eller osäkerhet, kan utvecklas samtidigt och bidra till att unga mår dåligt eller betar sig illa. Ungdomsrådet tycker att det behövs en balans i hur samhället jobbar. Alla unga ska få hjälp, både de som redan är i kriminalitet och de som riskerar att hamna där. Ungdomsrådet tycker att många unga lätt faller mellan stolarna och inte får den hjälp de behöver. Det är också viktigt att fortsätta hjälpa unga även efter att de har fyllt 18 år. När

samhällets stöd försvinner kan det bli lättare att hamna i kriminalitet. Ungdomsrådet tycker att socialtjänsten borde arbeta mer preventivt.

Vite

Ungdomsrådet lyfter att vite kan påverka barnet negativt om föräldrarna straffar barnet för att det anses ha gjort fel. Dessutom kan vite bli ekonomiskt svårt för familjer, även om beloppet ska anpassas efter deras ekonomiska situation. Alla familjer kanske ändå inte kan betala beloppet eller så kanske pengarna inte räcker till hyra och mat. Familjen kan även hamna i skulder. Det påverkar barnen.

Ungdomsrådet tycker att alla förtjänar en andra chans. Samtidigt tycker ungdomsrådet att vite kan vara bra för att skapa tydliga regler och säkerställa att vårdnadshavare tar sitt ansvar. Om vårdnadshavare inte sköter sig bör man i första hand börja med samtal och förståelse innan man går vidare med vite eller andra repressiva åtgärder.

SOS Barnbyars ställningstagande

SOS Barnbyar avstryker i huvudsak utredningens förslag, men tillstryker förslaget med tillfällig föräldrapenning.

SOS Barnbyars övergripande synpunkter

SOS Barnbyar har beretts möjligheten att inkomma med ett remissvar på rubricerat betänkande, *En lag om insatser inom socialtjänsten till vårdnadshavare, barn och unga när samtycke saknas (Ds 2024S:30)*. Vårt remissvar avgränsas till att omfatta övergripande synpunkter på förslagen som vi bedömer vara särskilt betydelsefulla för vår målgrupp samt utifrån ett samlat barnrättsperspektiv.

SOS Barnbyar anser övergripande att utredningens förslag är ingripande, saknar ett tydligt barnrättsperspektiv samt strider mot centrala principer i barnkonventionen. De förslag som presenteras i den aktuella utredningen präglas av en förflyttning från frivilliga insatser till tvingande åtgärder, vilket väcker en rad oroväckande frågor kring rättssäkerhet, tillit och de långsiktiga effekterna på barn och unga samt deras föräldrar. Förslagen riskerar även att påverka förtroendet för socialtjänsten negativt i en tid då detta förtroende är av central betydelse. Det nya författningsförslag som presenteras i utredningen, *lag (2026:00) om insatser inom socialtjänsten till vårdnadshavare, barn och unga när samtycke saknas (hädanefter förkortad LIV)*, möjliggör ett användande av mycket ingripande åtgärder av tvångsliknande karaktär med rekvisit som är otydliga samt kan riskera att medföra godtyckliga bedömningar.

Vi vill särskilt lyfta fram SOS Barnbyars ungdomsråd, som har förmedlat viktiga perspektiv med fokus på att skydda barn och unga, särskilt i situationer där vårdnadshavare inte förmår ta ansvar eller där insatser behövs för att stärka barns trygghet och rättigheter. Det är viktiga och värdefulla synpunkter som vi tar på allvar. Barn och unga får i vissa fall inte det stöd som de behöver från vuxenvärlden och tvång kan då vara den bästa lösningen. Samtidigt har vi valt att i huvudsak avstyrka förslaget, då det innebär betydande risker för att tvång ersätter det tillitsbyggande arbete som vi ser som det mest centrala och långsiktigt hållbara för att möta barns och ungas behov.

En tungt vägande grundprincip i socialt arbete är att människor som utgångspunkt vill göra rätt, men av olika anledningar inte förmår eller kan, och således behöver samhällets stöd. Det vill säga att individer med olika typer av hjälpbehov behöver stöd på grund av exempelvis bristande förmåga eller psykisk ohälsa, vilket medför att individen saknar förutsättningar att klara av eventuella förelägganden från socialtjänsten. Det handlar därmed inte om en bristande vilja att förbättras och göra rätt. SOS Barnbyar önskar understryka att sagda grundsyn på individer, som är i behov av samhällets stöd, är elementär och att socialtjänsten ska bibehålla denna vägledande princip, i synnerhet i kontakt med barn och unga i utsatthet. Utgångspunkten som utredningens förslag förmedlar blir motsatsvis att föräldrar kan göra mer för sina barn, men inte vill, och att samhället av den anledning behöver använda tvång.

Det finns ett tydligt glapp mellan de frivilliga insatser som kan erbjudas enligt socialtjänstlagen och de tvångsmässiga insatser som sedermera kan behöva genomföras för att skydda barnet, enligt *lagen om vård av unga (hädanefter förkortad LVU)*. Detta gör att många barn och unga hamnar i ett vakuum utan adekvata stödinsatser, när frivilliga åtgärder inte räcker, men tvångsåtgärder ännu inte är motiverade. Oaktat sagda delar vi inte utredningens uppfattning kring att lösningen på det glappet är att möjliggöra mer tvång i socialtjänstens arbete.

I juli 2025 föreslås en ny socialtjänstlag träda i kraft, vars syfte är att stärka socialtjänstens förebyggande arbete, förbättra tillgängligheten och skapa förtroende mellan myndigheten och de familjer som behöver stöd. SOS Barnbyars uppfattning är att grundtanken med den nya socialtjänsten är god samt att det med rätt resurssättning och fokus hos implementerande tjänstepersoner finns en möjlighet att skapa den förändring som behövs. Med detta som utgångspunkt anser SOS Barnbyar att man bör avvakta med utredningens författningsförslag kring LIV tills den nya socialtjänstlagen har trätt i kraft och dess effekter har utvärderats. Att införa LIV parallellt med den nya socialtjänstlagen riskerar att fragmentera det sociala arbetet och försvåra den samordning och förankring som den nya lagen eftersträvar. Innan nya regler införs bör det även göras en genomgång av befintliga verktyg, såsom 22 § LVU, för att analysera varför dessa inte används fullt ut. Detta kan bidra till att utveckla nuvarande lagstiftning och praxis utan att nödvändigtvis införa nya regler, som riskerar att komplicera rättstillämpningen.

Vår uppfattning är att utredningens förslag primärt utgår från unga individer i äldre tonåren som behöver stöd till följd av brottslighet eller risk för brottslighet. Denna homogena syn på barn och unga i behov av hjälpinsatser är problematisk då merparten av barn och unga som har behov av samhällets stöd inte är relaterade till gängkriminalitet eller övrig brottslighet. Därutöver saknar vi en problematisering kring yngre barns stödbehov. Avsaknaden av problematisering kring hur detta lagförslag kommer att påverka barn och unga vars vårdbehov grundar sig på andra faktorer, såsom bristande omsorgsförmåga eller funktionsvariabler, bör ses som mycket oroväckande. Att använda socialtjänsten som en förlängning av kriminalpolitiken, med åtgärder som präglas av kontroll och repression, går emot socialtjänstens kärnuppdrag. Socialtjänsten ska vara en skyddande och stödjande instans för barn och unga – inte en institution som uppfattas som straffande och repressiv. Därför bör socialtjänsten inte belastas med åtgärder som riskerar att undergräva dess möjligheter att arbeta förebyggande och främja långsiktiga förändringar. Därutöver ser SOS Barnbyar risker med att samhällsmedborgare sammanblandar socialtjänsten med rättsvårdande myndigheter, vilket kommer att påverka benägenheten att uppsöka hjälp från socialtjänsten.

SOS Barnbyars kommentar gällande särskilda förslag

SOS Barnbyar avstryker i huvudsak utredningens förslag. För det fall förslagen införlivas vill SOS Barnbyar särskilt belysa följande delar.

Övervägande och förslag gällande tillfällig föräldrapenning

Vi delar utredningens uppfattning kring att en grundläggande aspekt av barns välmående är att deras vårdnadshavare har förutsättningar för att ta del av insatser som stärker deras förmåga att ge omsorg och skapa trygga förhållanden. SOS Barnbyar ser därför positivt på förslaget om att kunna ge tillfällig föräldrapenning i samband med att föräldrar deltar i stödinsatser. Vår uppfattning är att föräldrapenningen, förutom att vara en viktig motivationsfaktor, även medför en ekonomisk trygghet. För många familjer som lever i ekonomisk utsatthet kan det vara svårt att delta i stödinsatser, som ofta utförs under dagtid, då det innebär en förlorad förvärvsintäkt som kan vara livsavgörande för familjens försörjning. Förslaget kan således säkerställa att familjer kan prioritera barnets behov utan att det leder till ytterligare ekonomisk belastning. Vidare är det även, ur ett samhällsperspektiv, en jämlikhetsfråga då dagens system ger familjer med ekonomisk instabilitet sämre möjligheter att ta del av det stöd som samhället erbjuder. Sagda kan innebära att vissa grupper barn riskerar att gå miste om positiva effekterna av stödinsatserna. Sammantaget tillstryker SOS Barnbyar förslaget om tillfällig föräldrapenning gällande insatser i LIV och även att förslaget ska inkludera insatser i socialtjänstlagen. Förslaget gällande bestämmelsen i socialtjänstlagen tillstyrkes oaktat LIVs förverkligande.

Övervägande och förslag gällande insatser utan samtycke

Sedan en tid tillbaka har tilliten för socialtjänsten försvagats, vilket medför att många vårdnadshavare tackar nej till stödinsatser, trots tydliga stödbehov. Sagda utifrån en rädsla för att bli ifrågasatta i sitt föräldraskap eller riskera att deras barn omhändertas. För att öka benägenheten att ta emot stöd krävs ett förändrat bemötande, tryggare strukturer och en samhällsattityd som bygger förtroende. Vissa åtgärder som föreslås, exempelvis elektronisk övervakning, benämns av utredningen som kontrollverktyg snarare än straffåtgärder. Utredningen legitimerar vidare användandet av dessa verktyg med att det skulle skydda barn och unga samt att åtgärderna ingår i det förebyggande arbetet som socialtjänsten ska bedriva. SOS Barnbyar anser att det är alarmerande att utredningen använder begreppet 'förebyggande' i sammanhang för det sociala arbetet som innehåller tvång. Kunskap och beprövad erfarenhet om hur förändringsprocesser i allmänhet, och socialt arbete i synnerhet, fungerar gestaltar att frivillighet och samtycke skapar bättre förutsättningar för hållbara förändringar hos människor. SOS Barnbyar anser likväl att möjlighet att med tvång omhänderta barn enligt LVU behöver finnas som yttersta skydd för barn och unga som far illa. Emellertid befarar vi att ett mer extensivt användande av tvång riskerar att normalisera tvångsåtgärder, urholka rättssäkerheten och individens autonomi samt minska benägenheten för socialtjänsten att arbeta med individens motivation till förändring. Därutöver ser vi risker med att tvång kan förstärka familjers känsla av utanförskap samt minska förtroendet för sociala insatser och ytterligare alienera de familjer som socialtjänsten vill nå.

Övervägande och förslag gällande elektronisk övervakning

SOS Barnbyar befarar att en fotboja kan medföra negativa psykologiska och sociala effekter på barn med risk för potentiell stigmatisering och isolering. Barn och unga i utsatta situationer brottas redan med utanförskap och en negativ självbild där de ofta upplever att samhället och myndigheter saknar förtroende för dem. Att använda sig av elektronisk övervakning är att vidare isolera barnet eller den unge och att bekräfta bilden av att det inte finns någon tillit för barnet eller den unge. Stämplingsteorin, som är välkänd inom forskningen, visar att när ett barn behandlas som kriminellt finns det en risk att detta bidrar till att barnet identifierar sig med den rollen, vilket kan förstärka destruktiva beteenden. Sålunda kan en strängare reglering få motsatt effekt och inte alls bli brottspreventiv.

SOS Barnbyar ser ytterligare allvarligt på att åtgärder som tilldöms vuxna som straffrättslig påföljd ska användas i det förebyggande arbetet som ett kontrollverktyg gentemot barn och unga. I relation till sagda saknar vi en konsekvensanalys av vad det kan komma att få för följd effekter på barn och ungas rättigheter i Sverige. I synnerhet anser vi att det är problematiskt att elektronisk fotboja föreslås kunna användas i en bred bemärkelse, även utan att aktuell ungdom dömts för ett brott. Detta väcker oro kring upprätthållandet av barn och ungas rättigheter, särskilt i förhållande till barns rättssäkerhet och skydd mot godtyckliga ingripanden.

Det finns även en risk för diskriminering. Kriterierna för att bedöma riskmiljöer eller umgänge med kriminellt belastade personer kan vara starkt präglade av subjektiva uppfattningar som riskerar att förstärka fördomar mot vissa grupper av barn och unga, exempelvis de som bor i 'särskilt utsatta områden'. Detta kan leda till att barn som redan befinner sig i en sårbar situation stigmatiseras ytterligare.

Övervägande och förslag gällande att kalla vårdnadshavare till samtal inom 24 timmar

SOS Barnbyar anser att socialtjänsten har en skyldighet att agera skyndsamt vid både orosanmälningar och när unga begår brott, vilket bör förbli en prioritet. Utredningens förslag om en 24-timmarsregel riskerar därför att bli alltför fyrkantig samt medföra att fokus på snabbhet prioriteras i stället för att säkerställa att insatsen är rätt utformad och genomförd. För barn och unga som befinner sig i utsatta situationer är en trygg person och miljö ofta avgörande för att skapa förtroende och främja ett verkningsfullt stöd. Om det finns en socialsekreterare som redan har en etablerad relation till familjen, och en fördjupad kunskap om deras situation, bör detta väga tyngre än att exempelvis en för familjen okänd socialjour träffar dem inom en strikt tidsram.

I förarbetena till *Lag med särskilda bestämmelser för unga lagöverträdare* (LUL), framgår det att vårdnadshavare ska underrättas när deras barn är misstänkta för ett brott med undantag för om detta medför mer skada eller nytta för barnet, exempelvis om det finns risk för att underrättelsen skulle leda till kroppslig bestraffning. Vi ser att liknande situationer skulle kunna uppstå med aktuellt förslag. Emellertid har utredningen inte klargjort hur obekräftade misstankar hanteras eller vilka konsekvenser detta kan få för barnet. Vi ser därför att det är nödvändigt att genomföra en barnkonsekvensanalys för att säkerställa att deras behov beaktas.

Övervägande och förslag gällande insatser till barn och unga som avslutar vistelse på ett HBV eller ett särskilt ungdomshem

SOS Barnbyar anser att de åtgärder som föreslås för barn och unga som lämnat samhällsvård är problematiska då de i stora delar grundar sig på tvång och kontroll. Dagens brister i eftervården kan inte lösas med tvångsåtgärder. Tvångsåtgärder utan barnets eller den unges samtycke riskerar att skapa ytterligare utanförskap samt hämma barn och ungas egen motivation och vilja att ta del av insatserna. SOS Barnbyar menar att det krävs ett tydligare fokus på socialtjänstens ansvar för att säkerställa en välfungerande övergång när en placering på ett särskilt ungdomshem eller HVB avslutas. För att insatserna ska vara effektiva och långsiktigt hållbara måste de därtill bygga på den unges egen motivation och drivkraft samt syfta till att stärka den unges självkänsla och egenmakt. Det är viktigt att vidta åtgärder som främjar en eftervård som är anpassad efter varje individs behov. Sålunda anser vi att socialtjänstens i stället behöver arbeta relationsbaserat samt fokusera på att bygga tillit, delaktighet och motivation hos barn och unga. Om oron för den unges situation kvarstår efter avslutade insatser, bör i stället fortsatt vård enligt LVU övervägas. LVU erbjuder en ram för mer omfattande stöd och kontroll, samtidigt som det tydligare säkerställer rättssäkerhet och tillgång till vård och behandling utifrån den unges bästa.

Övervägande och förslag gällande vite som påföljd för vårdnadshavare

I dag finns ett ökande antal barnfamiljer i Sverige vars hushållsekonomi är ansträngd. Emellertid tenderar förslagen att bortse från de ekonomiska realiteter och sociala förutsättningar som påverkar många familjer i utsatthet. Vitesförelägganden riskerar att slå hårdast mot redan ekonomiskt utsatta grupper, oaktat att vitesbeloppet föreslås kunna justeras efter individens ekonomiska kapacitet. Det saknas vidare en djupgående analys av hur dessa ekonomiska åtgärder påverkar familjerna, vilket gör att förslagen framstår som tondöva inför de strukturella faktorer som driver problematiken. Vidare bör en mer omfattande analys genomföras av hur sådana förslag kan leda till ekonomisk diskriminering.

Barn och unga i familjer som lever med små ekonomiska marginaler förväntas ofta ta ett större ansvar för att bidra till familjens ekonomi än andra barn. Vi ser följaktligen risker med att barnet eller den unge skuldbeläggs av familjen. Det finns även en risk för våldsutsatthet kopplat till nämnda. Sagda bör särskilt belysas då en riskfaktor för att barn och unga fastnar i kriminalitet relaterar till ekonomiska faktorer samt kan av den unge ses som det enda sätt att ta sig ur sin och familjens ekonomiska utsatthet. SOS Barnbyar saknar ytterligare en mer omfattande konsekvensanalys för vad ett vitesföreläggande kan komma att få för potentiella effekter för eventuella syskon i familjen.

Utredningens förslag är att det ska vara en möjlighet och inte en skyldighet att kunna förena ett beslut enligt LIV med vite. SOS Barnbyar anser att det öppnar upp för rättsosäkerhet och otydlighet. Effekten kommer att bli att det är upp till respektive tjänsteperson att bedöma i vilka fall beslut ska förenas med vite och i vilka fall det inte ska göras. Riktlinjerna för den bedömningen är vaga, som exempel nämns i utredningen att '*...när det kan antas att en vårdnadshavare som lider av psykisk ohälsa genom den påtryckning som ett vitesföreläggande innebär försämras i sitt mående*', emellertid saknas exempelvis en vägledning kring hur allvarsgraden i den psykiska ohälsan bedöms samt i vilken omfattning en försämring av måendet får anses föreligga. Att argumentera för att det

skulle vara mer oskäligt att förena ett beslut med vite i de fall då det exempelvis föreligger intellektuella svårigheter och psykisk ohälsa är i sig inte problemet, men utredningen tycks förbise att faktorer så som våldsutsatthet, rädsla, okunskap, misstro, praktiska och ekonomiska omständigheter också kan vara bidragande orsaker till att samtycke inte lämnas till det stöd som behövs. Förslagen ordning blir därför besynnerlig och ojämlig.

Barnets rätt att själv föra sin talan

I författningsförslaget, LIV 2 kap 4 §, anges att ett barn som har fyllt 15 år har rätt att själv föra sin talan i ärenden och mål, medan ett barn som är yngre än 15 år endast får höras i domstol om han eller hon inte kan antas ta skada av det. Detta skapar en begränsning i hur yngre barns perspektiv kan tillvaratas i dessa rättsprocesser och SOS Barnbyar anser därför att det saknas ett tydliggörande av hur deras behov och intressen ska tillgodoses. Även om barn under 15 år enligt förslaget kan höras i domstol om *'...han eller hon inte kan antas ta skada av det'*, är detta en otillräcklig garanti för deras rätt att påverka. Att låta domstolen avgöra om ett barn ska höras riskerar att leda till ojämlig tillämpning, där yngre barns röster kanske inte kommer att beaktas. Dessutom riskerar det att bli rättsosäkert, då det bygger på respektive domares subjektiva bedömning av om barnet kommer att ta skada eller inte.

Vidare anser SOS Barnbyar att det är problematiskt att utredningen utgår från att barn under 15 års ålder kan representeras av sina vårdnadshavare i rättsliga processer. I ärenden av denna karaktär är det inte säkert att barnets och vårdnadshavarnas intressen eller uppfattning av situationen är samstämmiga. Exempelvis kan det röra sig om situationer där barnet anser sig behöva stöd eller skydd som vårdnadshavarna motsätter sig. Om barnet då är beroende av vårdnadshavaren för att framföra sin talan, kan barnets rättigheter och intressen bli underordnade vårdnadshavarens vilja. I dessa fall blir det tydligt att barn under 15 år saknar en reell möjlighet att påverka beslut som rör dem. Av nämnda skäl anser SOS Barnbyar att det är av särskild betydelse att dessa barn bereds en självständig möjlighet att uttrycka sin vilja och framföra sin åsikt, exempelvis genom en rättslig företrädare som har mandat att föra barnets talan samt särskild juridisk och barnrättslig kompetens.

Sammanfattningsvis

SOS Barnbyar arbetar för att alla barn ska ha rätt till en trygg uppväxt. Vår uppfattning är att det är samhällets gemensamma ansvar att skydda de barn som riskerar att fara illa i sin hem- och närmiljö. Det finns ett behov av att stärka skyddet för barn, särskilt när föräldrar tackar nej till stöd eller när barn riskerar att hamna i destruktiva miljöer. Emellertid är SOS Barnbyar oroad över de tvångsåtgärder som utredningen föreslår kopplat till ett arbete som bör vara preventivt. Följaktligen ser vi därför ett behov av ett omfattande och långsiktigt förebyggande arbete, där resurserna riktas mot motivations- och relationsskapande insatser snarare än att öka användningen av tvångsåtgärder. Att enbart lägga ansvaret för dessa komplexa frågor på vårdnadshavare är varken rättvist eller effektivt. Vidare saknas förutsättningar för socialtjänsten att fullt ut möta behoven när resurserna är otillräckliga i förhållande till inflödet av ärenden. Tvångsåtgärder riskerar därmed att underminera socialtjänstens förebyggande och stödjande roll, snarare än att erbjuda hållbara lösningar på de utmaningar som identifieras.

Den senaste tiden har en rad utredningar och förslag presenteras med reaktiva synsätt på barns behov där fokus legat på att straffa barn. SOS Barnbyar kan inte nog understryka att det svenska samhället, och samtliga vuxna som i privata eller professionella sammanhang interagerar med barn och unga, behöver använda en mer proaktiv samt barncentrerad strategi. Barnkonventionen blev svensk lag 2020 för att stärka barns rättigheter och säkerställa att barns bästa alltid står i fokus i alla beslut som rör dem. Det var och är en investering, inte bara i barnens framtid, utan i samhällets välmående som helhet. Till trots för att samhällsutmaningarna blir mer komplexa och världsläget mer oroligt, behöver Sverige hålla fast i de grundvärderingar som vi har valt att ha i vårt demokratiska samhälle. Där alla människor är lika mycket värda och där landets makthavare tar på sig sin roll som skyldighetsbärare samt säkerställer att alla medborgare får sina mänskliga rättigheter tillgodosedda. SOS Barnbyar uppmanar därför regeringen att prioritera barn och unga genom att investera i lagstiftning som främjar deras utveckling och självständighet. Lägga resurser på satsningar där barn och unga kan få det stöd som de behöver. Investera i ett samhälle som bygger på stöd, tillit och inkludering – där varje barn får möjlighet att växa upp med trygghet, jämlikhet och hopp. För alla barn och unga i Sverige ska kunna känna tillit till samhället – och förtjänar ett samhälle som i sin tur tror på deras potential.

Föredragande i ärendet har varit barnrättsjuristen Linnea Baksås Martinsson.

Anna Ernestam

Generalsekreterare, SOS Barnbyar